

PERSOONLIJK BEGELEIDER GEHANDICAPTENZORG

COLOFON

Boom beroepsonderwijs

0522-235235

info@boomberoepsonderwijs.nl

www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur: J. Bolt, T. Cremers, W. de Jong, V. Landsmeer-Dalm, S. van Slingerland

Inhoudelijke redactie: M. Farla

Bronvermelding: ©nancy beijersbergen/Nationale Beeldbank, Shutterstock.com:
Clavivs, De Visu, Stock photo world

Titel: Persoonlijk begeleider gehandicaptenzorg

ISBN: 978 90 3722 967 7

Eerste druk, tweede oplage

© 2020

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in compilatiewerken op grond van artikel 16 Auteurswet kan men zich wenden tot de Stichting PRO (www.stichting-pro.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUDSOPGAVE

	Inleiding	8
Thema 1	Werken volgens plan	
1.1	Het ondersteuningsplan	12
1.2	Vorbereiding ondersteuningsplan	13
1.3	Schrijven van het ondersteuningsplan	15
1.4	Vaststellen	18
1.5	Werken volgens plan	20
1.6	Evalueren	21
1.7	Verdieping: Zorgvisie en het ondersteuningsplan	24
Thema 2	Dagbesteding en Werk	
2.1	Dagbesteding	28
2.2	Activiteitenplan	32
2.3	Activeringsplan	37
2.4	Begeleiden bij werk	39
2.5	Wettelijke kaders	44
2.6	Verdieping: Activering ernstig verstandelijk beperkten	47
Thema 3	Informatie verzamelen met de cliënt	
3.1	Client als informatiebron	52
3.2	Informatie krijgen van cliënt	53
3.3	Randvoorwaarden organiseren	59
3.4	Verdieping: Sociaal wenselijk gedrag	62
Thema 4	Specifieke beperkingen	
4.1	Licht verstandelijke beperking (LVB)	68
4.2	Zintuiglijke beperking	71
4.3	Autismespectrumstoornis (ASS)	74
4.4	Niet-aangeboren hersenletsel (NAH)	78
4.5	Verdieping: Revalidatie NAH	81

Thema 5	Comorbiditeit	
5.1	Dubbeldiagnose en multipathologie	86
5.2	Verstandelijke beperking	87
5.3	Lichamelijke beperking	92
5.4	Ernstige meervoudige beperking	95
5.5	Verdieping: Multipathologie bij ouderen	99
Thema 6	Levensfasegericht begeleiden	
6.1	Levensfasen en beperkingen	104
6.2	Drie levensfasen	109
6.3	Hechttingsproblematiek	114
6.4	Verdieping: Positieve gezondheid	119
Thema 7	Specifieke psychische stoornissen	
7.1	Psychische stoornis en beperking	124
7.2	Somatisch-symptoomstoornis	125
7.3	Ziekteangststoornis	127
7.4	Functioneel neurologische symptoomstoornis	128
7.5	Depersonalisatie/derealisatiestoornis	130
7.6	Dissociatief geheugenverlies	132
7.7	Dissociatieve identiteitsstoornis	134
7.8	Verdieping: Diagnose dissociatieve identiteitsstoornis	137
Thema 8	Seksuele dysfuncties en genderdysforie	
8.1	Seksuele stoornissen bij beperking	142
8.2	Seksuele dysfuncties	143
8.3	Parafilie	145
8.4	Genderdysforie	148
8.5	Verdieping: Stoornissen in de geslachtsontwikkeling	153
Thema 9	Eet- en slaapstoornissen	
9.1	Eetstoornissen en obesitas	158
9.2	Slaapstoornissen	165
9.3	Verdieping: Te dik	171

Thema 10	Specifieke begeleidingsmethoden deel 1	
10.1	Active Support	176
10.2	Sociaal competentiemodel	178
10.3	Eigen initiatief model	180
10.4	Kwartiermaken	183
10.5	Verdieping: Bewegen voor je geest	187
Thema 11	Specifieke begeleidingsmethoden deel 2	
11.1	Het opvoedings- en ondersteuningsprogramma	192
11.2	Triple-C	196
11.3	Hooi op je vork	199
11.4	Verdieping: COCP-programma	203
Thema 12	Veilig op internet	
12.1	Voordelen en nadelen internet	210
12.2	Mediaopvoeding	213
12.3	Rechten van de gebruiker	219
12.4	Technische beveiliging	222
12.5	Verdieping: Seksuele voorlichting op internet	225
Thema 13	Voorlichting, advies en instructie	
13.1	Doelgroep	230
13.2	Informeel betrokkenen	235
13.3	Formeel betrokkenen	238
13.4	Culturele diversiteit	242
13.5	Verdieping: Het TOPOI-model	245
Thema 14	Wetgeving en professionele verantwoordelijkheid	
14.1	Jeugdwet	250
14.2	Participatiewet	255
14.3	Ondersteuning vanuit de gemeente	257
14.4	Professionele verantwoordelijkheid	261
14.5	Verdieping: Participatiewet in werking	264

Thema 15	Kwaliteit van ondersteuning meten	
15.1	Kwaliteitskaders	268
15.2	Kwaliteitskader gehandicaptenzorg	269
15.3	Kwaliteitsdocument Goede Zorg	277
15.4	Kwaliteitskader verpleeghuiszorg	279
15.5	Verdieping: Cliëntgericht werken	283
Thema 16	Dilemma's binnen de gehandicaptenzorg	
16.1	De cliënt als individu	288
16.2	Professionele houding	292
16.3	Verdieping: Cultuurverschillen	297
Thema 17	Paradigmaverschuiving in de gehandicaptenzorg	
17.1	Paradigma's en paradigmaverschuiving	302
17.2	Instituutspaaradigma	303
17.3	Achtergrond van de paradigmaverschuiving	304
17.4	Paradigmaverschuiving in de praktijk	310
17.5	Verdieping: Tussen zelfregie en zorg	315
Thema 18	Werken aan een team	
18.1	Teamvorming	320
18.2	Teamontwikkeling	322
18.3	Teambuilding	327
18.4	Begeleiden van een team	329
18.5	Verdieping: Democratische teams	331
Thema 19	Coördineren en leidinggeven	
19.1	Coördineren, leidinggeven en managen	338
19.2	Taken van de leidinggevende	341
19.3	Valkuilen bij leidinggeven	346
19.4	Reflecteren als leidinggevende	349
19.5	Verdieping: Geluk op de werkvloer	352

Thema 20 **Nieuwe collega's begeleiden**

20.1 Inwerken van nieuwe collega's	358
20.2 Coachen van nieuwe collega's	360
20.3 Beoordelen van nieuwe collega's	363
20.4 Klinische lessen en bijscholing	366
20.5 Intervisie	368
20.6 Verdieping: One Minute Coaching	371
Index	373

INLEIDING

Angerenstein Welzijn is een complete serie leermiddelen voor de kwalificatiedossiers van Welzijn en is geschikt voor de volgende kwalificatiedossiers:

- Maatschappelijke zorg
- Pedagogisch werk
- Sociaal werk.

Angerenstein Welzijn bestaat in de kern uit boeken met theorie. De boeken van Angerenstein Welzijn kennen de volgende opbouw:

Opbouw boeken Angerenstein Welzijn

Profielboeken	Profielboeken
Basisprofielboeken	Basisprofielboeken
Generieke boeken	Basisboeken

Dit boek is een van de profielboeken voor het dossier maatschappelijke zorg. De theorie bestaat uit drie onderdelen:

- 1 basistheorie
- 2 kritische beroepssituatie
- 3 verdiepingstheorie.

Basistheorie

De basistheorie bevat informatie die relevant is voor alle uitstromen van maatschappelijk zorg. De theorie wordt verlevendigd met voorbeelden uit het welzijnswerkveld. Belangrijke begrippen worden uitgelegd in de tekst en aangeduid met een paarse kleur.

Kritische beroepssituatie (KBS)

In de KBS word je geconfronteerd met een probleemstelling of dilemma waarbij je niet kunt terugvallen op routinematig handelen. Online vind je bij elke KBS aanvullende opdrachten.

Verdiepingstheorie

Elk thema heeft een verdiepende paragraaf waar het thema verder wordt uitgediept.

Daarnaast kent Angerenstein Welzijn enkele online-aanvullingen:

- verwerkingsopdrachten
- uitdagingen.

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Verwerkingsopdrachten

Bij ieder thema horen enkele verwerkingsopdrachten. Deze opdrachten helpen je de informatie uit de theorie te verwerken.

Uitdagingen

Tijdens de uitdaging werk je met meerdere studenten aan een grote opdracht waarbij een beroep gedaan wordt op jouw samenwerkingsvaardigheden en jouw creativiteit. De uitdaging levert altijd een product op dat wordt beoordeeld.

Veel plezier en succes met het werken met Angerenstein Welzijn!

T H E M A

01

WERKEN VOLGENS PLAN

Inhoud thema

- 1.1 Het ondersteuningsplan
- 1.2 Voorbereiding van het ondersteuningsplan
- 1.3 Schrijven van het ondersteuningsplan
- 1.4 Werken volgens plan
- 1.5 Evalueren
- 1.6 Verdieping: Zorgvisie en het ondersteuningsplan

Het begeleiden van cliënten met een verstandelijke en/of lichamelijke beperking doe je niet zomaar. Dat doe je altijd volgens plan. Dat is goed voor de cliënt en de naastbetrokkenen. Bovendien is het ook een vereiste van de overheid. Als persoonlijk begeleider ben jij degene die dat plan maakt. Naast jou werken er ook andere mensen mee. Je betreft de eventuele naastbetrokkenen van de cliënt of andere disciplines bij het ontwerpen van het ondersteuningsplan. Heb je het plan gemaakt, dan zorg jij er ook voor dat het wordt uitgevoerd. Ten slotte ga je het ook evalueren.

1.1 Het ondersteuningsplan

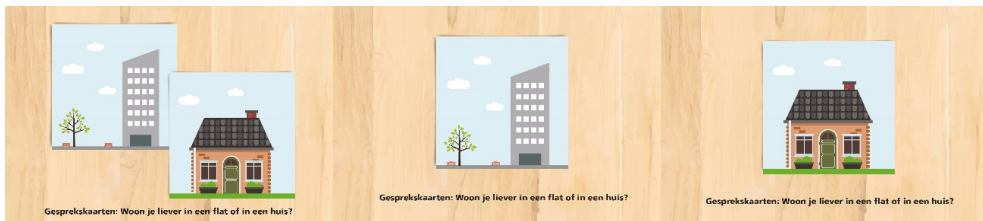
Voor iedereen in Nederland die zorg en/of begeleiding ontvangt, is een plan gemaakt. Elke zorgsoort heeft daar zijn eigen naam voor. In de ouderenzorg gebruiken ze meestal het woord zorg-leefplan. In de gehandicaptenzorg veelal het begrip ondersteuningsplan. Het ondersteuningsplan is een document waarin je beschrijft wie de cliënt is, welke ondersteuning nodig is en welke afspraken je daarover maakt. De Inspectie voor Gezondheidszorg en Jeugd controleert of het ondersteuningsplan aanwezig is en of het aan de wettelijke kwaliteitseisen voldoet. Zo moet je bijvoorbeeld afspreken welke doelen gerealiseerd gaan worden en wie de cliënt daarbij gaat ondersteunen. Een verplicht onderdeel van het ondersteuningsplan is ook dat je beschrijft hoe de cliënt zeggenschap heeft over zijn leven. Het ontwerpen van een ondersteuningsplan doe je niet alleen. In de regel doe je dit in samenwerking met andere disciplines en de naastbetrokkenen van de cliënt.

Een ondersteuningsplan moet voldoen aan de eisen die de wet stelt.

1.2 Voorbereiding ondersteuningsplan

Het ontwerpen van een ondersteuningsplan vereist, dat je een grondige voorbereiding treft. Als eerste ga je in contact met de cliënt. Niet alle cliënten zijn in staat om goed onder woorden te brengen wat hun beperking is en wat ze graag met hun leven willen. In die gevallen zijn er speciale technieken om met de cliënt te communiceren. Zo kun je bijvoorbeeld met behulp van gesprekskaarten of pictogrammen communiceren over wat de cliënt wil. Het komt voor dat je informatie moet verzamelen bij andere disciplines. Bovendien zul je de naastbetrokkenen van de cliënt moeten raadplegen. Dat zijn in de eerste plaats de wettelijke vertegenwoordigers. Als deze een plan of gegevens van vorige zorgaanbieders hebben, kunnen zij dat aan je geven. Jij als persoonlijk begeleider moet hen daarop wijzen. De wettelijk vertegenwoordiger heeft dan zeven dagen de tijd om die gegevens aan jou te overhandigen. Met toestemming van de wettelijk vertegenwoordigers kun je ook andere naastbetrokkenen raadplegen, zoals mantelzorgers of andere vrijwilligers.

Met gesprekskaarten kun je achterhalen hoe iemand wil wonen.

IN DE PRAKTIJK

Hadi werkt op een woonvoorziening voor meervoudig beperkte cliënten. Hij is persoonlijk begeleider van Ymke. Er is nog geen ondersteuningsplan voor Ymke geschreven. Dat zal Hadi daarom moeten doen. Voordat hij begint met schrijven, bestudeert hij de documenten die er zijn van Ymke. Daarna vraagt hij aan de ouders of zij nog meer documenten hebben, zoals rapportages, medische gegevens of testrapporten. Hij nodigt ook meteen de ouders uit voor een gesprek. Want de ouders hebben vast veel informatie die nog niet op papier staat.

1.3 Schrijven van het ondersteuningsplan

In de wet staan de minimale eisen waaraan een ondersteuningsplan moet voldoen.

Zoals:

- de doelen
- de manier waarop de doelen gerealiseerd worden
- welke zorgverleners waar verantwoordelijk voor zijn
- de manier waarop er afstemming is tussen de verschillende zorgverleners
- wie de cliënt kan aanspreken op die afstemming
- de manier waarop de cliënt zijn leven wenst in te richten.

Dat is de juridische kant van het ondersteuningsplan. Afgeleid daarvan zit er ook een methodisch aspect aan het ondersteuningsplan. Nadat je alle gegevens hebt verzameld en geanalyseerd, ga je het ondersteuningsplan schrijven. De meeste organisaties hebben een geautomatiseerd ondersteuningsplan. In dat geval leidt het computerprogramma je door de verschillende onderdelen van het ondersteuningsplan. Een goed methodisch verantwoord ondersteuningsplan bevat de volgende onderdelen:

- profiel
- vraagstuk
- perspectief
- doelen
- uitvoering
- evaluatie.

1.3.1 Profiel

Bij het onderdeel profiel beschrijf je de cliënt. Je beschrijft de mogelijkheden en beperkingen. De mate van zeggenschap komt ook aan de orde in dit onderdeel. Tevens beschrijf je een prognose. Het gaat er hier om in welke mate de mogelijkheden en beperkingen in de toekomst zich zullen ontwikkelen.

1.3.2 Vraagstuk

In de voorbereiding heb je informatie verzameld. Op basis daarvan kun je het vraagstuk van de cliënt en/of de wettelijk vertegenwoordiger achterhalen.

Kernachtig beschrijf je welke ondersteuningsvraag de cliënt stelt. Het kan zijn dat de wettelijke vertegenwoordigers een andere vraag voor hun kind of broer/zus zien, dan de cliënt zelf. Het beste is, als je daarover in de voorbereiding consensus bereikt. Het spreekt voor zich dat er een verband moet zijn tussen het profiel en het vraagstuk van de cliënt.

1.3.3 Perspectief

Bij het perspectief gaat het vooral over het toekomstbeeld van de cliënt. Bij dit onderdeel laat je dus de cliënt aan het woord. Laat de cliënt hardop dromen over zijn toekomst. Bijvoorbeeld over hoe hij zijn eigen leven wil inrichten. Jij als persoonlijk begeleider begeleidt dit proces. Hierbij is het belangrijk je de cliënt stimuleert én de grenzen van de realiteit aangeeft. De informatie die dit oplevert, is onderdeel van het ondersteuningsplan.

1.3.4 Doelen

Dit is het belangrijkste onderdeel van het ondersteuningsplan. De doelen formuleer je SMART of RUMBA. Immers, aan hand van de doelen wordt het begeleiden van de cliënt gestuurd. Doelen gaan globaal gezien over vier richtingen:

- voorkomen van problemen
- stimuleren van de vooruitgang
- stabiliseren van het huidig functioneren
- tegengaan van de achteruitgang.

1.3.5 Uitvoering

In dit onderdeel beschrijf je duidelijk hoe er aan de doelen in het ondersteuningsplan wordt gewerkt en door wie. Je beschrijft tevens hoe er afstemming plaatsvindt tussen de verschillende zorgverleners. Daarmee wordt in de regel ook duidelijk, wie waarvoor verantwoordelijk is en wie de cliënt kan aanspreken op die afstemming. Sommige instellingen noemen dit ook wel de 'activiteitenparagraaf'. Weer andere instellingen noemen het 'plan van aanpak'.

1.3.6 Evaluatie

Wettelijk is vastgelegd dat het ondersteuningsplan moet worden geëvalueerd. Bij het onderdeel ondersteuningsevaluatie leg je vast hoe vaak en onder welke omstandigheden je het ondersteuningsplan evalueert en actualiseert.